

(i) Printed Pages : 8

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

1	0	4	1	0
---	---	---	---	---

Exam. Code :

5	0	0	2
---	---	---	---

Bachelor of Arts (FYUP) 2nd Semester

(2056)

ECONOMICS

Paper : Contemporary Issues In Indian Economy-I

(In all Mediums)

Time Allowed : 3 Hours]

[Maximum Marks : 90

Note :- Question No. 1 is compulsory. Attempt **one** question from each Unit. All questions carry equal marks.

1. Attempt any **nine** questions of the following :

- (a) State two major features of the Indian economy on the eve of independence.
- (b) What is structural transformation in an economy?
- (c) Define absolute and relative poverty.
- (d) What is disguised unemployment?
- (e) What are causes of failure of land reforms in India?
- (f) Mention two causes of agricultural backwardness in India.
- (g) What do you mean by economic liberalisation?

- (h) What are the tools of industrial policy?
- (i) Show current structure of service sector in India.
- (j) What are the objectives of economic planning?
- (k) What are functions of NITI Aayog?
- (l) Explain negative effects of Green Revolution. $2 \times 9 = 18$

UNIT—I

2. Describe the main features of the Indian economy on the eve of independence. Also examine the structural changes that have taken place in the Indian economy since independence. 18

OR

3. Discuss the major challenges to Indian economic development, with special reference to population growth, poverty and unemployment. 18

UNIT—II

4. Explain the importance of agriculture in the Indian economy. Discuss the causes of agricultural backwardness and the role of land reforms in improving agricultural productivity. 18

OR

5. Critically evaluate the Green Revolution in India, highlighting its achievements, limitations and environmental consequences. 18

UNIT—III

6. Exhibit and compare industrial structure of India's industrial sector in 1956 and at present. Examine the major problems of industrial development in India since 1991. 18

OR

7. Discuss the evolution of industrial policy in India (1956 and 1991) and analyse their impact on industrial growth. 18

UNIT—IV

8. Analyse the growth pattern of the service sector in India and discuss whether service-sector-led growth is sustainable. 18

OR

9. Explain the rationale for economic planning in India. Critically evaluate the transition from Planning Commission to NITI Aayog. 18

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- प्रश्न संख्या 1 अनिवार्य है। प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न हल करें। सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं नौ प्रश्नों के उत्तर दीजिए :
- (a) स्वतंत्रता की पूर्व संध्या पर भारतीय अर्थव्यवस्था की दो प्रमुख विशेषताएं बताइए।
- (b) अर्थव्यवस्था में संरचनात्मक परिवर्तन क्या है?

- (c) निरपेक्ष और सापेक्ष गरीबी को परिभाषित कीजिए।
- (d) प्रच्छन्न बेरोजगारी क्या है?
- (e) भारत में भूमि सुधारों की विफलता के क्या कारण हैं?
- (f) भारत में कृषिगत पिछड़ेपन के दो कारण बताइए।
- (g) आर्थिक उदारीकरण से आपका क्या तात्पर्य है?
- (h) औद्योगिक नीति के उपकरण क्या हैं?
- (i) भारत में सेवा क्षेत्र की वर्तमान संरचना बताइए।
- (j) आर्थिक नियोजन के उद्देश्य क्या हैं?
- (k) नीति आयोग के कार्य क्या हैं?
- (l) हरित क्रांति के नकारात्मक प्रभावों की व्याख्या कीजिए।

2×9=18

यूनिट-1

2. स्वतंत्रता की पूर्व संध्या पर भारतीय अर्थव्यवस्था की मुख्य विशेषताओं का वर्णन कीजिए। स्वतंत्रता के बाद से भारतीय अर्थव्यवस्था में हुए संरचनात्मक परिवर्तनों का भी विश्लेषण कीजिए। 18

अथवा

3. जनसंख्या वृद्धि, गरीबी और बेरोजगारी के विशेष संदर्भ में भारतीय आर्थिक विकास की प्रमुख चुनौतियों पर चर्चा कीजिए। 18

यूनिट-II

4. भारतीय अर्थव्यवस्था में कृषि के महत्व की व्याख्या कीजिए। कृषिगत उत्पादकता में सुधार लाने में भूमि सुधारों की भूमिका और कृषिगत पिछड़ेपन के कारणों पर चर्चा कीजिए। 18

अथवा

5. भारत में हरित क्रांति की उपलब्धियों, सीमाओं और पर्यावरणीय परिणामों पर प्रकाश डालते हुए, इसका आलोचनात्मक मूल्यांकन कीजिए। 18

यूनिट-III

6. 1956 और वर्तमान में भारत के औद्योगिक क्षेत्र की औद्योगिक संरचना का वर्णन और तुलना कीजिए। 1991 के बाद से भारत में औद्योगिक विकास की प्रमुख समस्याओं का विश्लेषण कीजिए। 18

अथवा

7. भारत में औद्योगिक नीति के विकास (1956 और 1991) पर चर्चा कीजिए और औद्योगिक विकास पर इसके प्रभाव का विश्लेषण कीजिए। 18

यूनिट-IV

8. भारत में सेवा क्षेत्र के विकास पैटर्न का विश्लेषण कीजिए और चर्चा कीजिए कि क्या सेवा क्षेत्र-आधारित विकास टिकाऊ है। 18

अथवा

9. भारत में आर्थिक नियोजन के औचित्य को स्पष्ट कीजिए। योजना आयोग के लिए नीति आयोग में परिवर्तन का आलोचनात्मक मूल्यांकन कीजिए। 18

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :- ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਅੰਕ ਹਨ।

1. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕੋਈ ਵੀ ਨੌਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰੋ :

- (a) ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪੂਰਵ ਸੰਧਿਆ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੱਸੋ।
- (b) ਇੱਕ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਢਾਂਚਾਗਤ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੀ ਹੈ ?
- (c) ਸੰਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸਾਪੇਖਿਕ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (d) ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਕੀ ਹੈ ?
- (e) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹਨ ?
- (f) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪਿਛੜੇਪਣ ਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੋ।
- (g) ਆਰਥਿਕ ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (h) ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕੀ ਹਨ ?
- (i) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਬਣਤਰ ਦੱਸੋ।
- (j) ਆਰਥਿਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹਨ ?
- (k) ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕੀ ਹਨ ?
- (l) ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

2×9=18

ਯੂਨਿਟ-I

2. ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪੂਰਵ ਸੰਧਿਆ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਢਾਂਚਾਗਤ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ। 18

ਜਾਂ

3. ਆਬਾਦੀ ਵਾਧੇ, ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮੁੱਖ ਚੁਣੌਤੀਆਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-II

4. ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪਿਛੜੇਪਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 18

ਜਾਂ

5. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ, ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-III

6. 1956 ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਤੇ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ। 1991 ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ। 18

ਜਾਂ

7. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ (1956 ਅਤੇ 1991) 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ। 18

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਕਿ ਕੀ ਸੇਵਾ-ਖੇਤਰ-ਅਗਵਾਈ ਵਾਲਾ ਵਿਕਾਸ ਟਿਕਾਊ ਹੈ। 18

ਜਾਂ

9. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੇ ਤਰਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। 18